

De ældste og tjenerne

Af Jesper Veiby

v. 1.0 Januar 2013

Kristent Institut

Artiklen er udgivet i regi af Kristent Institut
og må frit videreformidles, blot det sker uforandret

¹ I forskellige kirkelige traditioner er ældstetjenesten, som beskrevet i bl.a. Paulus' breve og i Apostlenes Gerninger blevet forstået meget forskelligt.

Fordi nogle af de ældste eller tilsynsmændene har et ansvar med undervisning og forkyndelse,² har nogle betragtet betegnelsen „ældste“ som synonymt med „hyrde“ eller „hyrde/lærer“. Andre har betragtet ældstetjenesten som en tjeneste under de fem tjenestegaver, men dog som noget, man har et kald til og indsættes i på tilsvarende måde og på samme præmisser. Andre igen har ikke systematiseret forståelsen af ældstetjenesten, men anvender enten betegnelsen af traditionelle grunde eller fordi det anses for bibelsk at anvende de betegnelser, der anvendes i Bibelen.

Ældstetjenesten er en bibelsk og vigtig funktion i kirken, men der er gode grunde til at anskue den i et andet lys end i det i eksemplerne beskrevne. Og det er min påstand, at tjenesten set i det lys rummer nogle ellers oversete aspekter og dimensioner.

Man kan finde ansatser til at forstå ældstetjenestens natur ved at betragte brugen af betegnelsen „ældste“ i øvrigt i Skriften. I Bibelen tales der i Gamle Testamente om, at de ældste sidder i byens port,³ underforstået at de her er med til at træffe beslutninger på byens vegne eller fælde dom og træffe afgørelser over f.eks. indbyrdes klager. Her er der ikke tale om ældste i kirken, vel at mærke, men om byens eller samfundets ældste. Mange har sikkert også set film om f.eks. opdagelsesrejsende, der møder en indfødt stamme og fremstilles for stammens ældste. Der er tale om samme betegnelse og samme funktion, som terminologisk går igen indenfor mange kulturer.

Ældste som betegnelse er således ikke et særskilt åndeligt eller religiøst begreb endside et begreb, der først blev introduceret på Bibelens tid, da apostlene begyndte at udpege ældste. Ældste var en gængs betegnelse i datidens samfund, som vel i vore dage virker lettere antikveret, eftersom vi ikke bruger ordet i andre forbindelser, og fordi samfundet i dag ikke udpeger ledere på basis af alder, som ældre samfund og simple samfund typisk gør.

Det er naturligvis rigtigt, at funktionen i kirkeligt regi rummer andet og mere, ligesom hyrden i kirken er andet og mere end en almindelig hyrde. Men når Skriften, eller mere præcist både Paulus og Jesus selv bruger hyrden som begreb, må det selv sagt tage afsæt i en analogi til den almindelige hyrdes rolle og funktion, hvis det skal give nogen mening. På samme måde må det forudsættes, at ældste indenfor kirken tager afsæt i det kendte begreb med dets kendte præmisser.

Med det in mente er det derfor relevant at spørge, hvilken betegnelse, der i vor tid ligger tættest op ad det bibelske ældstebegreb. Eftersom de ældste udgjorde et kollektivt lederskab og altid omtales i flertal, er der ingen lighed med den enlige leder, pioner eller foregangsmand. Derimod ligger begrebet meget tæt op ad vor tids bestyrelser, og ældstefunktionen defineres dermed som en tilsynsfunktion, men analogt til en bestyrelses tilsynsfunktion, snarere end til hyrdens personlige tilsyns- og lederfunktion.

Uden at gøre vold på meningen med teksten, ville man derfor i en moderne bibeloversættelse kunne oversætte passagen om, at „i hver menighed udpegede de [apostlene] ældste“⁴ til „i hver kirke udpegede de en bestyrelse“.

Der er mange holdepunkter i Skriften, som understøtter en sådan forståelse. Først er der den interessante observation, at de ældste ikke kaldes af Gud. Der står, at Jesus giver tjenestegaverne, og at Helligånden giver de åndelige gaver,⁵ men ingen steder står der om, at Gud kalder nogen til ældste. Det er en simpel, men klar indikation af, at ældstetjenesten ikke er en tjeneste af samme slags som de fem tjenestegaver eller de mange andre specifikke nådegaver, som nævnes i Skriften. Ældstetjenesten må snarere ses som en opgave, funktion eller rolle, man udpeges til af mennesker.

Andetsteds skriver Paulus desuden, at hvis nogen har lyst til at være ældste eller tilsynsmand, er det godt og rosværdigt og et vigtigt stykke arbejde at stræbe efter.⁶ Dette er også i modstrid til, hvad man ville sige om tjenestegaverne eller de andre nådegaver. Det er ikke godt, hvis nogen har lyst til at være apostel, hvis altså ønsket om at være apo-

¹ Artiklen er ombearbejdet fra kapitlet "Ældstetjenesten" i bogen "Jesus & Co." af Jesper Veiby

² 1.Tim.3,2 og 5,17

³ 5.Mos.21,19

⁴ Apg.14,23

⁵ F.eks. Ef.4,11- og 1.Kor.12,1

⁶ Se 1.Tim.3,1 i både gammel og ny oversættelse.

stel ikke udspringer af Guds kald, men blot af menneskelige ønsker og ambitioner.

Hvis man derimod forstår ældste-tjenesten analogt med en bestyrelsesrolle som en del af et praktisk og kollektivt lederskab, så giver Paulus' ord mere mening. For så er det naturligvis godt, hvis nogen vil påtage sig de nødvendige ansvarsopgaver i den lokale kirke.

Man kan også argumentere for, at kriterierne for udvælgelsen af ældste eller tilsynsmænd udspringer af menneskelige træk og færdigheder, snarere end af åndelige gaver og salvelse; f.eks. ædruelighed, besindighed, mildhed samt et godt ry og omdømme.⁷ Det indikerer også, at tjenesten ikke indgår i det åndelige lederskab, andet end på det niveau at modne kristne skal kunne lære fra sig i en almindelig, ledelsesmæssig kontekst.

Udpegelsen af ældste har heller ikke nogen særlig, guddommelig sanktion. Paulus instruerer Titus i at udpege ældste,⁸ og andetsteds beskrives det, hvordan apostlene udpegede ældste i de forskellige byer.⁹ De gange, hvor udpegningen eller udvælgelsen af tjenestegaver er nævnt, udpeges de derimod via profetiske ord eller Guds direkte bekræftelse.¹⁰ Her har valget af ældste en vis lighed med valget af medarbejdere i den første kirke,¹¹ hvor der var nogle grundlæggende kriterier, men hvor udvælgelsen skete af mennesker på basis af en almindelig bedømmelse af de udvalgte kvalifikationer og ikke på basis af en bedømmelse og bekræftelse af deres specifikke og gudgivne kald.

På den anden side er det uomgængeligt, at de ældste i kirken i modsætning til de valgte medarbejdere havde et vist lederansvar, eller i det mindste et større et af slagsen, hvilket kan ses i kraft af deres tilstedeværelse ved apostelmødet i Jerusalem.¹² Selvom de ældstes stemme ikke var afgørende, deltog de i processen.

2.

Det virker altså til, at der var to slags ledere i den første kirke, og dermed - kan man argumentere - også i kirken i dag. Nemlig tjenestegaverne og de

ældste, som begge står med lederansvar, men som udvælges på forskelligt grundlag og forskellige præmisser.

Nøglen til denne tosidighed forstås måske bedst ved at erindre, at vi som kristne er underlagt to dimensioner, en naturlig og en åndelig. På den ene side er vi en del af verden og har ting til fælles med alle andre mennesker. På den anden side er vi en åndelig størrelse, som er adskilt fra denne verden og af natur ikke af denne verden. Luther kaldte det for de to regimenter, når han adskilte stat og kirke, men princippet er alment og bibelske og ikke begrænset til luthersk dogmatik. Den viser sig også i Jesu ord om at give kejseren det, som tilhører kejseren, og give Gud det, som tilhører Gud.¹³

Disse to dimensioner eksisterer side om side i vore liv, og man må forholde sig til dem begge på hver sine præmisser. Anvendt i denne kontekst er hovedtanken, at kirken har såvel en åndelig identitet som et naturligt eller om man vil verdsligt eller sekulært udtryk.

Den åndelige dimension er ideelt set under Helligåndens direkte ledelse, under Jesu overordnede og universelle herredømme og går på tværs af alle jordiske grænser, hvad enten disse er landegrænser, kulturgrænser eller kirkesamfundsgrenser.

Imidlertid må det åndelige liv leves ud i de menneskelige og ydre rammer, vi lever i og under. Helt pragmatisk kan man ikke købe en ejendom i fællesskab uden at have en forening, en selvejende institution eller noget tilsvarende, hvilket er de typiske former for civile og religiøse institutioner. Her skal der vedtægter til og et lederskab, der kan tegne organisationen udadtil. Hvis man ønsker at frigøre kirkelivet fra enkeltpersoner, hvilket er bibelsk og ofte ønskeligt, må der etableres nogle rammer.

De ydre rammer gør os synlige for omverdenen, men stiller også krav til en vis organisation og en vis tilhørende administration, f.eks. bogholderi. Komplexiteten af dette vil kunne variere med tid og sted, men det må være hævet over diskussion, at også på bibelsk tid var der nogen, som måtte lægge navn til de hjem, hvor kirken samledes, og en eller anden måde, hvorpå man kunne skelne mellem det, der var kirkens, og det, der tilhørte den enkelte.

⁷ 1.Tim.3,2-7 og Tit.1,6-9

⁸ Tit.1,5

⁹ Apg.14,23

¹⁰ Apg.13,2

¹¹ Jvnf. Apg.6,3-

¹² Se Apg.15,6

¹³ Matt.22,20-21

Skal princippet formuleres i lidt mere teologiske termer, så kan man henvise til, at Kristus kom til jorden og blev inkarneret, dvs. han tog på sig alt det, som hører vort menneskelige liv til. Et legeme, menneskelig svaghed, fysiske behov for mad og søvn, nødvendigheden af et arbejde osv. Han kunne have vist sig for os på samme måde, som engle viser sig, men han valgte i stedet at blive menneske. Har var til, før han blev menneske, men han var ikke synlig på samme måde.

Kirken er der på samme måde i det åndelige. Men kirken må på en eller anden måde inkarneres for at virke i den her verden, for selv den mindste handlen med andre mennesker forudsætter en vis struktur, et formelt udpeget lederskab, et navn osv., jævnfør det førnævnte.

Alt dette er ikke kun et nødvendigt onde. Jesus kom til jorden for at vise os, hvordan man kan være menneske, for at erfare menneskelivet på et dybere plan og for at kunne berøre mennesker på en anden måde, end han kunne, hvis ikke han havde været inkarneret.¹⁴

På samme måde vil en gruppe troende i et løst organiseret kollektiv opleves som et fremmedelement i det omkringliggende samfund. Ikke ulig Thy-lejren og tilsvarende udtryk for et utopisk, men ikke-kristent ideal om et alternativt samfund og en alternativt måde at leve på.

I Bibelen står der faktisk, at som han er her i verden, er vi.¹⁵ I den sammenhæng går det på adfærd og livsstil, men uden at strække det alt for langt har det en parallel til de ting, som angår væsen og fremtræden. Hvis han var inkarneret, så må vi derfor også være det og forholde os til den virkelighed og de deraf følgende begrænsninger.

Det er ganske vist rigtigt, at apostlene ikke formulerede tingene på denne måde, men min påstand er, at deres handlen afspejlede denne virkelighed. På samme måde som de ikke brugte et begreb som treenigheden, mens al deres undervisning alligevel afspejler en tro på samme. At de ikke anvendte et bestemt begrebsapparat til at anskueliggøre det, de praktiserede, kan simpelthen skyldes, at det ikke var nødvendigt, eller at de anvendte andre ord, som reelt afspejler en synonym virkelighed.

¹⁴ Bortset fra at han naturligvis også måtte inkarneres i kød og blod for at kunne dø i vores sted.

¹⁵ 1.Johs.4,17

Når apostlene udpegede ældste, var det altså ikke for at indføre et supplerende åndeligt lederskab i menighederne. Det ville som sagt mere svare til, at de sagde til sig selv, „vi er nødt til at udpege en bestyrelse“, hvilket man gjorde, medmindre man beholdt en apostel dér, som senere kunne udpege dem, som med Titus.¹⁶

Den væsentlige pointe er, at man havde et sæt af begreber, som afspejlede tjenester af mere åndelig art, som f.eks. apostle og profeter, og et andet sæt af begreber, som var hentet fra verden omkring sig, og som integrerede kirken i det pågældende samfund, og som gjorde det muligt for den at virke der. Her er et udpeget lederskab, ældste mv. nogle af de centrale begreber. I vor tid ville vi tilføje ting som vedtægter og tilsvarende strukturer.

Begreberne stammer fra hver sin dimension eller sfære. Dette indebærer, at nogle af dem fungerer på åndelige præmisser, i kraft af Guds kaldelse og Åndens salvelse og udrustning, mens andre fungerer på naturlige, verdslige eller sekulære præmisser, i kraft af menneskelige kvalifikationer og sund fornuft. Den enkelte kan i nogle tilfælde både have en tjeneste og være udpeget til ældste, f.eks. betegner apostlen Peter sig som ældste,¹⁷ så på det personlige plan kan der være et overlap, men hvad angår funktionen, er grænsen klar.

3.

Eftersom ældstetjenesten eller ældstefunktionen afspejler det omkringliggende samfund, er det naturligt, at den tager farve af den givne kultur. Typisk hvad angår struktur og betegnelser, men naturligvis også i ledelsesstil eller andre aspekter af en given kultur. Faktisk ville en kirke, som ikke gjorde dette, være dårligt inkarneret - eller med et andet ord dårligt integreret - i det omkringliggende samfund.

I dansk sammenhæng er foreningsformen således næsten enerådende udenfor det rent erhvervs-mæssige område, og det er derfor naturligt, at danske kirker organiseres som foreninger eller i hvert fald med kraftig inspiration fra foreningslivet, også hvad angår den enkeltes deltagelse og indflydelse. I andre kulturer vil deltagelse ikke nødvendigvis være lig med indflydelse, ligesom der kan være forskel

¹⁶ Jvnf. som nævnt Tit.1,5

¹⁷ 1.Pet.5,1

på den rolle, som den eller de aktive spiller i beslutningsprocesserne. Men i enhver kultur vil det gælde, at skal en kirke inkarneres og blive en del af det samfund, man ønsker at berøre, så kan man ikke lægge sig alt for langt fra det, som er gængs og opleves naturligt i det pågældende samfund.

Af mere praktisk og mindre principiel karakter gælder, at ordet „ældste“ var naturligt på Bibelens tid og vil være naturligt i mange stammesamfund, men ofte vil virke enten arkaisk eller religiøst i vor tid. Betegnelsen kan derfor med fordel erstattes af et tilsvarende, enten dette er „bestyrelsesmedlem“, „menighedsråds-medlem“, „leder“ eller noget helt fjerde.

Paulus beskriver de ældstes funktion rimelig klart. De skal have et hyrdeansvar for den lokale kirke, men underforstået på et andet plan eller på en anden måde end f.eks. hyrden som tjenestegave. Det forudsættes ikke, at alle ældste kan forkynde ordet, idet kun nogle forventes at stå med den opgave,¹⁸ men de overdrages dog hyrdeomsorgen og ansvaret for flokken.¹⁹

Hyrdeansvar må her forstås som en form for overordnet lederansvar, dvs. de er ansvarlige for kirkens og medlemmernes velbefindende, i særdeleshed i fraværet af tjenestegaver og ledere udefra og over dem, som f.eks. Titus og Timoteus, der førte tilsyn med og tog imod evt. klager over de ældste.²⁰

Måske er Paulus' henvisning til, at nogle ældste er undervisere og fortjener dobbelt ære,²¹ en indikation af, at de ældste, som står i en tjenestegave, skal have forrang blandt de andre ældste. I så fald er det en bekræftelse på, at ældstetjenesten som funktion ikke er hævet over tjenestegaverne. De ældste skal tage ansvar for flokken, men ikke stille sig i vejen for de tjenester, Gud har kaldet og sat i kirken. Ældstetjenesten er med til at skabe de rammer, som gør, at kirken kan virke i en konkret kultur og et konkret samfund; og som sådan er ældstetjenesten derfor en slags hjælpetjeneste, omend på det ledelsesmæssige og organisatoriske niveau.

Det er fristende at tænke hierarkisk og placere ældstetjenesterne under tjenestegaverne, men over andre mellemledere og medarbejdere i kirken. En

sådan forståelse er imidlertid upræcis og overser pointen omkring de to sfærer eller to dimensioner af kirkens liv.

Ældstetjenesten eller -funktionen hører til den del af kirkens liv, som angår det ydre liv og de ydre former, herunder struktur, rammer, samt kulturel relevans og genkendelighed. Tjenestegaverne hører til den del af kirkens liv, som angår det indre liv, herunder forkyndelse, livsstil, samt kontakten til og vandringer med Gud.

Derfor er det faktisk ubibelsk, hvis en kirke organiseres uden en ældstefunktion, men blot på basis af de til enhver tid værende tjenester i kirken, evt. løst organiseret som i en huskirke. En sådan kirke er for løsrevet fra sine omgivelser og i en vis forstand overåndelig i sin uvilje mod at iklæde sig de former, som er gældende i givet samfund. Jesus selv holdt sig ikke tilbage fra at iklæde sig et menneskes skikkelse og leve under de samme vilkår som os. Det samme må gælde kirken.

Omvendt er det også forkert, og nok i sidste ende værre, hvis kirken organiseres uden tjenestegaver, men alene på basis af ældstefunktionen, dvs. på basis af menneskelige færdigheder og hierarkier, som det nogle gange kan ses i stivnede kirker. En sådan kirke bliver en rent menneskelig konstruktion, hvor de enkelte medlemmer vel sagtens kan være frelst, men hvor kirkelivet mangler den helt essentielle dimension, som fri- og indsatte tjenestegaver kan og skal tilføre.

Da Jesus blev menneske, gik han ind under de forhold, som gælder os her i verden. Men han tjente aldrig på menneskelige præmisser; han var underlagt de forhold, som var nødvendige, men ikke styret af menneskelige begrænsninger. Ergo må kirken også iklæde sig en form, som gør os synlige og tilgængelige, men ikke af den grund styres af menneskelige tankegange, hvad enten det er menneskelige magtstrukturer og hierarkier, eller det er praktiske forhold som budgetter, praktisk planlægning, marketing mv. De ydre rammer og former er til for at facilitere det indre liv.

En måske kontroversiel pointe er, at den ældste, titlen til trods, er lægmand. Betegnelsen er måske uheldig, al den grund at der i den nytestamentelige kirke ikke er noget skel mellem „læg“ og „lærd“, baseret på uddannelse, og ej heller mellem „lægmand“ og „professionel“, baseret på aflønning. Men der er en forskel på de troende og de tjeneste-

¹⁸ Jvnf. 1.Tim.5,17

¹⁹ Apg.20,28

²⁰ Se 1.Tim.5,19-20

²¹ 1.Tim.5,17

gaver, som Gud har givet til at udruste dem. En funktionel forskel, som ikke går på værdi eller rang, men på rolle og opgave. Den ældste, som ikke står i en af de fem tjenestegaver, må lade sig udruste på linje med alle andre i kirken, og de ældste er ikke sat over tjenestegaverne, men er sat i kirken for at skabe de rammer, der er nødvendige.

Ældstetjenesten er derfor ikke underordnet i en streng hierarkisk betydning, idet ældstetjenesten og

tjenestegaverne er fra to forskellige sfærer, dimensioner eller regimente om man vil. Men ældstetjenesten er underordnet i en anden betydning, idet den skal give plads til tjenestegaverne og den betjening, som de har at give til kirken, og selv lade sig betjene og inspirere heraf, uanset at det er udpeget til at varetage et praktisk lederansvar i kirken.